

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵԹՈԴԻԿԱ

(Հարունակութիւն).

5. Պատիժ: ա) Եթէ ղեկավարութեան կատարած սխալների պատճառաւ անհնազանդութեան դէպքեր են պատահում աշակերտներին մէջ, ուսուցիչը այնու ամենայնիւ պիտի կարողանայ իւրը անել տալ և հնազանդութեան բերել: Ստիպելու միջոց համարուած է պատիժը:

Պէտք չէ իրար խառնել այն պատիժը, որ մանկավարժական միտք ունի և այն պատիժը, որ իրաւաբանական է: Գոյութիւն ունեցող իրաւաբանական տեսութիւնները յարմարեցնել չէ կարելի դպրոցական պատիժներին և մանկավարժական պատժի ոչ էութիւնը և ոչ նպատակը գոյա չեն պարզում: Մանկավարժական պատիժը երկիւղ ազդելու միջոց չէ: Գասախարահա-նիւնը ղեկարդ ընտրել մեկին և սուս օրինակով մեռնելին սովորեցնել: Մանկավարժական պատիժը ի նկատի ունի պատժողո՞ղի օգուտը, և ոչ թէ նորա ընկերներին: Մանկավարժական պատիժը պատուհասող միջոց չէ: Պատուհասելով ճշմարիտ է, հաշտութիւն է կատարուում արդարութեան ղեղձուած օրէնքի առաջ, բայց այդ հիմունք ունի և հասկանալի է հասակաւոր մարդու յանցանքի վերաբերութեամբ և անյարմար է գործ դնել դպրոցական կանոնների ղեղձման դէմ, մանաւանդ որ՝ թէ կանոնները յաճախ խիստ պայմանական են լինում, և թէ ղեկծում անողը ոչ

ըմբռնում է լաւապէս իւր գործողութիւններէ նշանակութիւնը, և ոչ հաստատուն կամքի տէր է: Պատիժը մանկավարժական մըտքով ուղղելու էլ միջոց չէ: Գոնէ մանկավարժական պատժի ամենամերձաւոր և անմիջական գործողութիւնը ուղղելու նպատակաւ չէ: Այս խօսքերով մենք չենք ուզում հերքել, որ դպրոցական պատիժը յայտնի չափով կարող է և՛ երկիւղ ազդել, և պատժուողի խիղճը հանգստացնել և բարոյապէս ուղղուելու դրդիչ դառնալ:

Սակայն այդ բոլոր նշաններով դեռ չէ բնորոշուում պատժի էութիւնը մանկավարժական մտքով: Այդ մտքով պատիժը մի միջոց է, որ յիշեցնում է աշակերտին այն հրամանը կամ արգելքը, որ նա մոռացել էր և յուզում է նորանում պարտաճանաչութեան զգացմունք:

բ) Նպատակայարմար կերպով պատիժ նշանակելու առաջին պայմանն է այն, որ ընտրուած պատիժը սերտ կապ ունենայ այն գործողութեան հետ, որը պատժի է արժանացած: Ուրեմն պատժի ձևերը այնքան շատ են, որքան շատ են և բազմազան երեխաների արարմունքները: Սակայն՝ որքան էլ բազմազան լինին պատժի ձևերը, երկու գլխաւոր կարգերի կարելի է բաժանել դոցա. պատիժը կամ զրկում է աշակերտին մի որևէ բարիքից, և կամ յայտնի վնաս է հասցնում:

Պատժով աշակերտը կարող է զրկուել կամ իւր սեպհական իրեղէնից, կամ որևէ զուարճութիւնից, և կամ նորա վիճակը կարող է փոխուել հարկաւ լաւից դէպի վատը:

1) Նիւթական զրկողութիւնը, աշակերտի իրեղէնքի կորուստ պատճառող պատիժները նպատակայարմար են լինում միայն այն դէպքում, երբ նոյն իսկ այդ իրեղէնն ունենալը յանցանքի առիթ է տուել: Այսպէս օրինակ, եթէ աշակերտը իւր սեպհական ձեռնափայտով ծեծել է ընկերակիցին, նա կարող է զրկուել այդ ձեռնափայտից: Եթէ աշակերտները նկատուած են անհաշիւ խաղ անելիս փողով, նոքա զրկում ունեցած փողերից, որովհետեւ չէին իմանում ինչպէս հարկն է գործ դնել այդ փողերը: Ընդհանրապէս պէտք է զգուշանալ դրամական տուգանք-

քով պատժելիս, որովհետեւ այդ պատիժը յաճախ պատուհասում է ոչ երեխաներին, այլ ծնողներին: 2) Զուարճութիւնից զրկող պատիժ կարելի է նշանակել այն դէպքում, երբ աշակերտը մի որեւէ զուարճութիւն է թողատրել իրան՝ հակառակ արգելքի: Հարկաւոր է խուսափել այն պատիժներից, որոց հետեանքն է լինում կերակրից զրկուել, որովհետեւ այդ վնաս է հասցնում առողջութեան: Աւելի յարմար է բարոյական զրկողութիւն անել, օրինակ զրկել յայտնի խաղերին, կամ հետաքրքրական պարապմունքներին մասնակցելուց: Եթէ սոյնօրինակ պատիժները շատ յաճախ չեն նշանակուում՝ շատ զգալի են լինում աշակերտների համար, և եթէ դոցա հետեանքը կորուստ չլինի ուսուցման կողմից, կարգապահութեան տեսակէտից այդպիսի պատիժները կարող են օգտակար լինել: 3) Վերջապէս աշակերտը կարող է զրկուել յայտնի արտօնութիւնից, որ ստանում է իբրեւ աշակերտ: Օրինակի համար, այն աշակերտը, որը դասարանում անուշադիր է և խանգարում է դասարանական պարապմունքները, կարելի է հեռացնել դասարանից: Աւելի ծանր յանցանքների պատճառաւ աշակերտին կարելի է զրկել ժամանակաւորապէս դպրոց այցելելու իրաւունքից կամ մինչև իսկ իսպառ արտաքսել ուսումնարանից: Ի հարկէ ժամանակաւորապէս հեռացնել աշակերտին յարմար է այն դէպքում, երբ այդ մեծ վնաս չի հասցնի ուսման. իսկ վերջնական արտաքսումը թողատրելի է միայն այն պայմանով, որ աշակերտի առաջ արգելք չլինի ուրիշ ուսումնարանում կամ տանը աւարտել իւր կրթութիւնը: Պատժի հասցրած վնասը աշակերտի համար կարող է լինել կամ ամօթանք կրելը, կամ ազատութիւնից զրկուելը կամ վերջապէս մարմնաւոր ցաւի ենթարկուելը:

ԱՖԵԼՆՈՒՄ: Այն մարդը, որ զուրկ չէ պատուոյ զգացմունքից, ուզում է, որ շրջապատողները լաւ կարծիք ունենան իւր մասին: Երեխան ուրախ է լինում, երբ նորան գովում են: Նախատինքը՝ որքան խիստ է արտայայտուած և պարզ, այնքան աւելի շփոթեցնում է երեխային: Այս տեսակ պատիժների կարգում պիտի հաշուել բոլոր նկատողութիւնները, խրատները և սաստումները:

րը: Ապա սոցա թւում պիտի համարել նաև պատժի այն ձեւ-
 րը, որոնցով աշակերտի վարմունքին նախատինք է արտայայտ-
 ւում ոչ խօսքով, այլ գործով: Այսպէս օրինակի համար եթէ
 աշակերտը ուշացել է դասի՝ կարելի է հրամայել նորան դասի
 դրանը կանգնել որոշ ժամանակ: Չարաճճի տղաներին այնպէս
 են կանգնեցնում այդ դէպքում, որ նորա իւրաքանչիւր շաբ-
 ժումը ուսուցիչը կարողանայ նկատել: Ամօթանք բերող պատիժ-
 ները ի հարկէ նշանակութիւն ունին այն ժամանակ, երբ ար-
 դարև կարող են որոշ չափով շփոթեցնել աշակերտին: Երբ շատ
 յաճախ են կրկնւում այդպիսի պատիժները, ոչ մի տպաւորու-
 թիւն չեն անում և նպաստում են երեխաների ամօթխածու-
 թեան բթանալուն: Միւս կողմից ամօթանք ազդող պատիժը
 երբեմն կարող է խիստ ցաւեցնել երեխայի փափուկ հոգին և
 հոգեկան վտանգաւոր երևոյթներ յառաջացնել: Արեւմն ամա-
 չեցնող պատիժներ տալը, որքան էլ անբարդ բան լինի և բնա-
 կան, մի առանձին զգուշութիւն է պահանջում ուսուցչից:

Աղապատ-Բի-նից ղըն-նիւ: Շարժուելու և տեղափոխուելու պա-
 հանջը խիստ մեծ է թէ մանկութեան հասակում, և թէ պա-
 տանեկութեան: Իբրև մի մեծ բարիք է աշակերտների համար
 ազատութիւնը, ընդհակառակը տանջանք է նոցա համար ամեն
 մի ճնշում: Այդ պատճառաւ ազատ շարժումից զրկող պատի-
 ժը ամենաժանրն է համարւում դաստիարակուող հասակի վերա-
 բերեալ: Մասնաւորապէս՝ դպրոցներում այդ տեսակ պատիժնե-
 րից երկուսն են գործածւում գլխաւորապէս՝ ստիպողական տը-
 նային աշխատանք և դասերից յետոյ դասարանում մնացնելը:
 Ստիպողական արտակարգ պարապմունք տալիս են այն երեխա-
 ներին, որոնք հարկ եղածի չափ ուշադիր չեն դասարանում և
 այդ պատճառով յետ են մնում ընկերներից: Այս պատժի փո-
 խարէն՝ աշակերտին պահում են դպրոցում դասերից յետոյ,
 երբ վստահ չեն, որ տնային պայմանները նպաստաւոր են կա-
 նոնաւոր պարապմունքի համար, և կամ, սորանից անկախ, այդ-
 պիսի պատիժ նշանակւում է այն աշակերտին, որը դպրոցից
 տուն վերադառնալիս չարութեան մէջ է նկատուած: Երբ զԸՊ՝

րոցումն են պահում աշակերտին դասերից յետոյ, հարկաւոր է, որ երկու պայման անպատճառ կատարուի: Առաջինն այն է, որ դպրոցում մնացող աշակերտը ուսուցչի հսկողութեան տակ պիտի լինի, երկրորդ, որ նա իւր դրութեան համապատասխանող պարապմունք ունենայ: Եթէ այս երկու պայմանները անտես առնուին, պատիժը միայն վնաս կարող է բերել: Յիշենք նաև, որ աշակերտին պէտք է պահել այնպիսի սենեակում, որի օդը բաւականաչափ մաքուր է: Անել դրութեան մէջ կարելի է համաձայնուել, որ աշակերտները դասերի ժամանակ նստեն շրջառութեամբ և մարմնի գոլորշիներով ապականուած մթնոլորտի մէջ. բայց իբրև պատիժ ստիպել, որ աշակերտը շնչէ դասարանի ապականուած օդը—այդ արդէն բարբարոսութիւն է, որ տեղիք ունենալու չէ կանոնաւորուած դպրոցում: Առանձնացնել աշակերտին մանաւանդ մութ սենեակում ոչ մի դէպքում թոյլատրելի չէ: Առանձնութիւնը, առաւել ևս մութը, երկիւղ են ազդում շատ երեխաների վրայ: Անել դրութեան մէջ ահա՛ աշակերտի վրայ կարող է ծանր հիւանդութիւններ բերել: Երբ աշակերտին պահում են դպրոցում դասերի վերջը, ամեն անգամ այդ մասին պէտք է հաղորդել ծնողաց, որ նոքա անհանգիստ չլինեն երեխաների բացակայութեան պատճառաւ, և որ երեխաներն էլ առիթ չունենան խաբելու ուշ տուն վերադառնալու պատճառը բացատրելիս:

Մարմնաւոր պատիժ: Մարմնաւոր պատիժ է համարում մարմնաւոր ցաւ հասցնելը աշակերտին զարնելով կամ այլ կերպ: Երեխայոց վրայ գործածւող մարմնաւոր պատիժների գլխաւոր տեսակներն են. քանոնով ծեծել, ապտակել, ականջները քաշել, մաղերից քաշել, ճիպոտել: Մարմնաւոր պատժի վերաբերեալ մանկավարժները իրար բոլորովին հակառակ կարծիքներ են յայտնում: Գերմանացի մանկավարժները, քիչ բացառութեամբ, մարմնաւոր պատժի կողմն են, թէև ճիպոտելու անհրաժեշտութիւնը դուրս են բերում ոչ թէ իբրև օրէնք մանկավարժական գիտութեան, ապա իբրև մի ակնյայտնի թույլութիւն հասարակական կոպիտ բարբերի առաջ: Աւստրիական մանկավարժները

ճիպոտի դէմ են: Գերմանացի դպրոցագէտները այդ հանգամանքը բացադրելիս ցոյց են տալիս, որ աւստրիական դպրոցական կանոնները թոյլ են տալիս աշակերտին հեռացնել դպրոցից ժամանակաւորապէս և դորանով ճիպոտը մասամբ փոխիրանւում է: Իսկ այնտեղ, ուր դպրոցները զուրկ են յիշեալ իրաւունքից, ինչպէս օրինակ Գերմանիայում, առանց ճիպոտի, նոցա կարծիքով, գործ տեսնել անկարելի է. «Թշուառ է այն դպրոցը, ուր տիրում է ճիպոտը, ասում է Գիստերէզը, բայց թշուառ է և այն, ուր ուսուցիչը զգում է իւր ղեկավարական գործիքների մէջ պակասութիւն»: Անգլիական դպրոցներում ճիպոտը գործածւում է ոչ միայն փոքր այլ և բարձր դասարանների մէջ: Վեստմինստրի դպրոցի նախկին ուսուցիչներից մի ծերը պարծենում էր, թէ կարգով ճիպոտ է ուտեցրել իւր ժամանակուայ բոլոր նախարարներին նոցա պատանեկութեան հասակում:

Գալով Ռուսաստանին՝ հետեւեալ հանգամանքին ենք հանդիպում, որ խիստ բարդում է հարցը. մի կողմից հասարակութեան կրթուած շրջաններում անպայման հակառակ են մարմնաւոր պատժի. միւս կողմից ժողովրդի ստորին խաւերում խիստ մեծ հաւատ կայ ճիպոտի փրկարար զօրութեան վրայ: 25—30 տարի առաջ յայտնի մանկավարժ Պիրոգովը, որ Կիեւի ուսումնարանական շրջանի կառավարիչն էր, երբ հարց դրեց՝ չէ՞ կարելի արդեօք բոլոր դպրոցներում ոչնչացնել ճիպոտը, մանրակրկիտ դատողութիւններից յետոյ, եկաւ այն եզրակացութեան, որ չէ՛ կարելի ոչնչացնել, և որ մարմնաւոր պատիժը ժամանակաւորապէս հարկաւոր է թողնել դպրոցում, իբրեւ մի անխուսափելի չարիք, որ կեանքի պայմաններումն է սնունդ ստանում:

Պիրոգովը ուրեմն անկարելի էր համարում դուրս անել գրպոցից ճիպոտը, քանի որ արտաքին կեանքի մէջ նա մեծ գործ էր տեսնում: Բայց հասարակութեան բարքերը նշանաւոր չափով փոխուել են դէպի լաւը այն օրից յետոյ, երբ յայտնել են յիշեալ միտքը. աւանդութիւն են դարձել այն երևոյթները, երբ իշխանութիւն ունեցողը ձեռնամուխ էր լինում վնասելու օրէնքի պաշտպանութեան տակ գտնուած մարմնի ապահովութեան:

Ներկայումս կան շատ բարեկարգ ուսումնարաններ, ուր ճիպոտը բնաւ չէ երևում: Ճիպոտ գործածող դպրոցը հազուադէպ բացառութիւն է այժմ: Համարիտ է, որ միւսնոյն ժամանակ աւելի պարզ գանգատներ են լսուում ուսանող պատանիների սանձարձակութեան մասին: Իսկ այդ վիճակից դուրս գալու միջոց համարել ճիպոտի գործածութիւնը ընդունելի չէ ոչ մի կերպ: Նախ և առաջ սանձարձակութիւն նկատուում է, գլխաւորապէս միջնակարգ դպրոցների բարձր դասարանների աշակերտաց մէջ, որոնք առաջ էլ համարեա ազատ էին ճիպոտից. մինչդեռ անտարակոյս սկզբնական դպրոցը կարգի է բերուած, ղեկավարութեան ենթարկուած և ազնուացած է նախկին ղեկավարական եղանակի փոխուելուց յետոյ, որի անկիւնաքարը ճիպոտն էր, և ոչ զըպրոցի, ոչ հասարակութեան շահերը չեն պահանջում, որ ճիպոտի գործածութիւնը վերանորոգուի ժողովրդական դպրոցում: Երկրորդ. դեռ շատ ղեկավարական միջոցներ կան, որոնք առաջարկոււմ են մանկավարժութեան կողմից և որոնք փորձուած չեն դեռ այն պատճառաւ, որ ուսուցիչների մեծ մասը բնաւ չէ օտացած մանկավարժական կրթութիւն: Նախ քան ճիպոտի օգնութեան դիմելը, արդեօք հարկաւոր չէ՞ փորձել և իմանալ միւս միջոցների գործնական նշանակութիւնը, որոնք ոչ տեսութեան, և ոչ հասարակական կարծիքի կողմից այնքան էլ դատապարտելի չեն: Ինչ որ ասել ենք մինչև այժմ՝ սորա վրայ հարկաւոր է աւելացնել նաև այն, որ մարմնաւոր բոլոր պատիժները առողջութեանը վնասակար են, իսկ ճիպոտելը մանաւանդ վնասակար է այն պատճառաւ, որ նպատուում է ծածուկ արատաւոր հակումների զարգանալուն: Ճիպոտի կոյր պաշտպաններից շատերը չեն էլ կասկածում, որ երբեմն երեխան սրտի առանձին գոհութեամբ է պառկում ճիպոտի տակ: Իսկ որ այդ պատահում է՝ մենք գիտենք ժանժակ Բուսսոյի խոստովանութիւնից:

Գ) Պատիժների յաջորդականութիւնը: Դպրոցական պատիժները հետևեալ աստիճաններով պիտի գործադրուին. 1) ցածր աստիճանն է՝ պատիժ հայեացքով, նշանով և որևէ շար-

Ժուլաճքով: Եթէ աշակերտի վրայ նկատուում է անուշադրութիւն, անկարգութիւն կամ եթէ նա ցրուած է երևում, մեծաւ մասամբ բաւական է լինում վերոյիշեալ պարզ միջոցներով հասկացնել նորան, որ նորա անկարգութիւնը նկատուած է և աշակերտը միտքն է բերում իւր պարտականութիւնները: Իսկ եթէ սպասուածը չկատարուեց, հարկաւոր է պատժել խօսքով: Աշակերտին բացադրում են նորա արած անկարգութիւնը և ցոյց են տալիս դորա վատ հետեւանքները: Սորանով զգուշացնում են աշակերտին: Երբ հարկաւորութիւն զգացուի, կարող է երեւալ սպառնալիք, որի նպատակն է ոչնչացնել արգելուած գործողութեան տուած բաւականութիւնը: Եւ երբ սպառնալիքը չէ ազդում, պէտք է կատարել այն, ինչով որ սպառնացել են՝ նկատողութիւն են անում աշակերտին կամ սաստում են: Հարկաւոր է չմոռանալ, որ խօսքով պատժելը այն ժամանակ միայն նշանակութիւն ունի, երբ չէ կրկնուում խիստ յաճախ. իսկ ուսուցչի մշտական բռնալը աշակերտներին չորացնելուց զատ ուրիշ հետեւանք չունի: Մասնաւորապէս սպառնալիք յայտնելիս հարկաւոր է լաւ մտածել: Եթէ ուսուցիչը ըստպառնում է անել այն, ինչ որ չէ կարող անել, կամ չպիտի անէ, սպառնալիքը դառնում է դատարկ խօսք, որով և ուսուցչի հեղինակութիւնը կոտորւում է: Խօսքով պատիժները երկու ձևով կարող են արտայայտուել՝ փափուկ ձևով և աւելի խիստ: Պատժի ամենափափուկ ձևն է, երբ աշակերտին առանձնացնում են նախապէս նկատողութիւն անելու համար. յետոյ կարելի է պատժել խօսքով մի քանի ընկերների առաջ, վերջապէս նաեւ ամբողջ դասարանի առաջ, բոլոր աշակերտների և ուսուցչական խմբի առաջ և այլն:

3) Պատժի բարձր ատոյիճանն է գործով պատժելը. այդ տեսակ պատիժներ են՝ ոտքի կանգնեցնել դասարանական սեղանների յետեւը կամ դրան տակ, որեւէ զուարճութիւնից զրկել, պատուաւոր յանձնարարութիւնից զրկել, ստիպողական պարապմունք նշանակել, դասերից յետոյ պահել դասարանում և այլն:

դ) Պատժի գործածութիւնը: Պատիժներ գործածելիս հարկաւոր է աչքի առաջ ունենալ հետեւեալ կանոնները:

1) Իբրև մի ղեկավարական միջոց պատիժ գործածելը չափա-
ւոր պիտի լինի և ղգուշութեամբ: Ինչ որ ասուած է վերևում,
գորանից երևում է, որ պատիժը դաստիարակչական միջոցների
մէջ մի անհրաժեշտ օղակ չէ: Դորա օգնութեանն է գիմում ու-
սուցիչը, երբ հատել են իւր բոլոր միջոցները, որոնք կարող են
ազդել աշակերտների վերայ: Աւրեմն նախ քան պատիժ տալը,
հարկաւոր է համոզուած լինել, որ պատժի օգնութիւնը իսկա-
պէս անհրաժեշտ է: Ապա միւսնոյն մտքերը ստիպում են գործ
գնել առաւելապէս պատժի աւելի փափուկ ձևերը, և երբէք չէ
հարկաւոր աւելի խիստ միջոցների գիմել, երբ գեռ փորձուած
չէ աւելի փափուկ միջոցների ազդեցութիւնը: Եթէ կարելի է
յետ պահել աշակերտին մի հայեացքով, հարկաւոր չէ խօսքի
գիմել: Եթէ աշակերտի անունը տալով կարելի է նորա ուշադր-
ութիւնը իւր գործի վրայ ուղղել, աւելորդ է ղգուշացնել խօս-
քերով: Եթէ նկատողութիւնը ունի ազդեցութիւն, սպառնալու
կարիք չկայ: Եթէ սպառնալիքը իւր գործը տեսաւ, կարիք չկայ
գործով պատժել: Հարկաւոր չէ նմանապէս արագ արագ մէկ
միջոցից միւսին գիմել, պէտք է սպասել և դիտել ինչ գործո-
ղութիւն է անում իւրաքանչիւր միջոցը: Այլապէս միջոցները
սպառած կարող են լինել: Հարկաւոր չէ միակերպութիւն պա-
հել պատիժ նշանակելիս: Ինչպէս մարմնաւոր տկարութիւն բժըշ-
կելու համար չկայ մի հանրական միջոց, այնպէս էլ չկայ այդ-
պիսի միջոց բարոյական տկարութեանց համար: Ինչպէս մարմ-
նաւոր տկարութեան իսկական դեղը գտնելու համար հարկաւոր
է ճշգրութեամբ որոշել հիւանդութիւնը, այնպէս էլ հարկաւոր է
աշակերտի յանցանքը ուշադրութեամբ դիտել և քննադատել,
որպէս զի նորա դէմ ուղղուած միջոցը իւր օգուտն անէ:

2) Պատիժը սերտ կապ պիտի ունենայ այն գործողութեան
հետ, որը պատժի է արժանացել: Պատիժը յանցանքի բնական
հետեւանքը պիտի լինի: Այլ դասը բաց է թողել, նա ստանում է
ստիպողական պարտպնունք ազատ ժամանակին, կռուարարին
հեռացնում են ընկերակիցների շրջանից, խաբեբան պատժում է,
որովհետև վստահութիւն չեն ընծայում նորան և այլն: Երբ

պատիժը յանցանքի հետ կապ չունի բնաւ, կամայականութիւն է երևում և դժգոհութիւն կարող է յարուցանել ուսուցչի դէմ: Յանցանքից յառաջացած պատիժը տանում են լուռ: Մինչև անգամ փոքրիկ տղայք չեն լալիս, երբ պատիժ են կրում արժանաւորապէս: Բնական պատիժը իսկականն է:

3) Պատիժ չպիտի նշանակել գրգռման կամ բարկութեան ժամանակ: Այդ դէպքում միշտ վտանգ կայ, որ խիստ կլինի պատիժը: Առաւել ևս անտեղի է գոհութիւն յայտնել պատիժ նշանակելիս: Պատժի դիմելիս ուսուցիչը չէ կարող սրտացաւ չլինել և չվշտանալ աշակերտի համար: Թող հոգեկան այդ վիճակը արտայայտուի ուսուցչի համապատասխան ձայնով և խօսելու ոճով: Սակայն չէ կարելի գոլել այն ուսուցիչներին, որոնք պատիժ ի կատար ածելուց յետոյ, աշխատում են իսկոյն անհետացնել պատժի նշանակութիւնը կարգէ դուրս փաղաքշանք թափելով աշակերտի առաջ: Այդպիսի վարմունքը մի տեսակ զղջումն է աշակերտի առաջ անցեալի համար և չէ կարող վնաս չտալ ուսուցչի հեղինակին:

4) Պատիժը արդարացի պիտի լինի: Պատիժ նշանակելիս հարկաւոր է ի նկատի առնել յանցանքի ոչ արտաքին նշանները, այլ ներքին շարժառիթները: Այդ կողմից յանցանքը հարկաւոր է խստութեամբ քննադատել և միևնոյն ժամանակ ուշադրութեան առնել յանցաւորի հակումները, նորա հասակը, իր սեռի պատկանիլը, բնութիւնը, առողջութիւնը և այլն: Պատիժը պիտի չճնշէ, այլ յուզէ գրգռէ աշակերտի բարի բնազդումները:

5) Ընդելացման մասին: Աշակերտին մի որ և է գործողութեան ընդելացնելու համար հարկաւոր է ստէպ ստէպ վարժութիւն տալ նորան այդ գործողութեան մէջ: Հարկաւոր է ընդելացնել մանաւանդ այն գործողութեանց, որոնք յառաջացնում են բարձր բարոյական մտապատկերներ և պահպանում են հոգեկան արժանաւայել տրամադրութիւն:

Ընդելացման նպատակն է՝ տալ աշակերտին գործնական հմտութիւն առաքինութեան գործերում: Այդ նպատակը գպրոցական ղեկավարութեան իսկական նպատակն է ընդհանրապէս՝ ա-

շակերտի բնութեան մէջ հաստատուն սովորոյթ մշակել բարոյական լուրջ տրամադրութիւն և բարի վարք պահպանելու և դորանով լաւ հող պատրաստել բարոյական ազատ գործունէութեան համար առաքինութեան ճանապարհով ուղղած: Առիթներ և դէպքեր ներկայացնելով աշակերտի առաջ բարի ձգտումներով և նպատակներով ոգևորուելու համար, եռանդագին նպատակելով այդ զգացմունքների ամրանալուն համապատասխան գործողութիւններով, այդ նպատակների համաձայն կազմակերպելով աշակերտական աւելորդ կեանքը, ուսումնարանը ղեկավարում է երեխաների ձգտումները և հակումները, սահմանափակում ճնշում է եսամոլ միտումները, վարժեցնում է վայելուչ գործունէութեան մէջ, ազնուացնում է զգացմունքը և հեշտացնում է անձին տէր լինելու համար պէտք եղած աշխատանքը: Շատ մարդիկ լաւ ուղղութեան մէջ հաստատուեցան մանսուանդ դրպրոցի այդ անընդհատ և յաջորդաբար ընթացող գործողութեան շնորհիւ յիշեալ ուղղութեամբ: Հակառակ սորան՝ ուր դպրոցը յապաղում է բարւոյն ընդելացնելու երեխային, ուր նա խրտութեամբ չէ կատարում ընդելացման օրէնքները, ուր այդ պատճառաւ կարողացել են արդէն արմատանալ վատ, թեթեւամիտ սովորոյթների, այնտեղ ամենաէական խոչընդոտների են հանդիպում դպրոցի դաստիարակչական նպատակները: Որովհետեւ դպրոցի բոլոր ղեկավարական միջոցները յաջողութիւն են ունենում ընդելացման գործողութեան շնորհիւ, այդ պատճառաւ ընդելացումը համարւում է դաստիարակութեան գործիքներից ամենապէտքեականը և զօրեղագոյնը:

Դեռ Բէկօնի խօսքերով՝ դաստիարակութիւնը լոկ ընդելացումն է:

Ընդելացման հետեւանքն է սովորոյթ: Սովորոյթի ոյժը այնքան զօրեղ է, որ ժողովուրդը անուանում է նորան երկրորդ բնութիւն: Մանկութեան հասակի սովորոյթները անջնջելի են. Սակայն սովորոյթի համաձայն կատարուած գործը դեռ խիստ բարոյական գործ կարող է և չլինել: Որպէսզի սովորոյթի համաձայն գործողը միշտ ճշմարիտ բարոյական գործողութիւններ

անէ՛, հարկաւոր է՛, որ նա ունենայ բարոյական ճանաչողութիւն, պարտաճանաչութեան գաղափար և գործողութիւն ընտրելու ազատութիւն: Սուրբորոյթը ստանում է այդպիսի բնաւորութիւն լաւ ուղղութեամբ գործող ուսուցման շնորհիւ:

Ընդելացման գործը աւելի կամ պակաս դժուարութեամբ է կատարւում՝ տեօնելով թէ՛ ինչ հասակի տղայոց հետ գործ ունին և նոցա տնային դաստիարակութիւնը որպիսի բնաւորութիւն ունի: Մանկական հասակի վերաբերեալ ընդելացումը համեմատաբար աւելի թեթեւ գործ է, քան թէ հետեւեալ հասակների վերաբերեալ: Երեխային յարմար է որևէ սուրբորոյթ հաղորդել, որ նա էլ ունենայ, որովհետև նորանում գեռ ոչինչ չկայ կազմակերպուած և հաստատուն բան: Աւելի դժուարին է ընդելացնել մի բանի բարձր դասարանի աշակերտներին, մանաւանդ եթէ նոքա զեկալարութեան անկանոն ընթացքի պատճառաւ դիմագրակա՛ն ուղղութիւն են ստացել: Ահաւասիկ ինչո՛ւ համար դաստիարակը արթուն աչքով պիտի հետևէ մեծ աշակերտների և փոքրահասակների յարաբերութեանցը, յիշելով միշտ, որ փոքրները սուրբաբար ձևակերպւում են մեծերի նմանութեամբ: Շատ մեծ նշանակութիւն ունի նմանապէս ընտանիքը: Եթէ ընդելացման գործում դպրոցը և ընտանիքը միաբան են և համերաշխ, ամենալաւ արդիւնքներն են ստացւում: Իսկ ընտանիքի իւրաքանչիւր սխալը և թուլութիւնը սաստիկ դժուարացնում են ուսուցչի ընդելացնող աշխատանքը:

ԼԵՒՈՆ Վ. ԽՈՋԱՅԵԱՆ.